

# Hemşirelik Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanma Durumları

## Rational Drug Usage Status of Nursing Students

Ahmet Karaman<sup>1</sup> , Tuluha Ayoğlu<sup>1</sup> , Merve Nur Aydoğan<sup>2</sup> , Emre Kuğu<sup>3</sup>

DOI: 10.26650/FNJN18021

**ORCID IDs of the authors:** A.K. 0000-0001-6662-3997; T.A. 0000-0002-2247-6830; M.N.A. 0000-0002-1475-8803; E.K. 0000-0002-9345-4727

<sup>1</sup>İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

<sup>2</sup>Koç Üniversitesi Hastanesi, Genel Cerrahi Servisi, İstanbul, Türkiye

<sup>3</sup>Bahçelievler Devlet Hastanesi, Acil Servis Kliniği, İstanbul, Türkiye

### Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ahmet Karaman,  
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Abide-i Hürriyet Cad. 34381 Şişli, İstanbul, Türkiye

**E-posta/E-mail:** ahmet.karaman@istanbul.edu.tr

**Geliş tarihi/Date of receipt:** 10.12.2018

**Kabul tarihi/Date of acceptance:** 03.01.2019

**Cite this article as:** Karaman, A., Ayoğlu, T., Aydoğan, M. N. ve Kuğu, E. (2019). Rational drug usage status of nursing students. *FNJN Florence Nightingale Journal of Nursing*, 27(2): 143-156. <https://doi.org/10.26650/FNJN18021>



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

### ÖZ

**Amaç:** Araştırma hemşirelik bölümü öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma durumunu belirlemek amacıyla yapıldı.

**Yöntem:** Tanımlayıcı olarak yapılan araştırmanın evrenini, İstanbul'da bulunan bir hemşirelik fakültesinde öğrenim gören 1177, örneklemi ise 303 öğrenci oluşturdu. Veriler, Şubat-Mart 2016 tarihleri arasında veri toplama formu ile toplandı. Verilerin analizinde, frekans, ortalama, Pearson Ki-Kare ve Fisher's Exact testi kullanıldı.

**Bulgular:** Araştırmaya katılan öğrencilerin %11.6'sının sürekli ilaç kullandığı, en sık ilaç kullanma nedeninin (%69) ağrı olduğu, %93.7'sinin kullandığı ilacın prospektüsünü okuduğu, %70.6'sının ilaçları zamanında aldığı, %86.8'inin ilaç kullanırken açlık tokluk durumuna dikkat ettiği, %78.5'inin ilaç dozunda kendilerinin değişiklik yapmadığı, %63'ünün hastalık semptomları bittiğinde ilacı kullanmayı bıraktığı, %62'sinin ilaçları her zaman reçete ile almadığı, %97.3'ünün reçetesiz olarak en fazla ağrı kesici kullandığı saptandı. Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre ilacı kullanmadan önce prospektüsünü okuma; kronik hastalık varlığına göre sürekli ve sık ilaç kullanma; alkol kullanma alışkanlıklarına göre sık ilaç kullanma durumları arasında anlamlı fark olduğu belirlendi ( $p < 0.05$ ).

**Sonuç:** Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına ilişkin bazı konularda (ilacı reçete ile alma, ilaçları zamanında alma, hekim önerisi dışında ilaç dozunda değişiklik yapmama) yetersizliklerinin olduğu saptandı. Bu bağlamda, hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma davranışlarını geliştirmeye yönelik rehberlik ve danışmanlık programlarının geliştirilmesi, hemşirelik lisans eğitimi ders müfredatlarında bu konuya detaylı olarak yer verilmesi önerilebilir.

**Anahtar Kelimeler:** Akılcı ilaç kullanma, hemşirelik öğrencisi, ilaçlar

### ABSTRACT

**Aim:** This study was conducted to determine nursing students' rational use of medicines.

**Method:** The population of this descriptive study was composed of 1177 students who were studying at a faculty of nursing in Istanbul. The study sample, on the other hand, consisted of 303 students who were selected from the population by the "stratified random sampling" method, a probabilistic sampling method. The sample size was calculated using the Minitab software. Data were collected with data collection form between February and March 2016. In data analysis, percentage, median, Pearson Chi-square and Fisher's Exact test was used.

**Results:** It was found that the average age of the participating nursing students was  $20.25 \pm 1.71$ , 85.5% of the participants were female, 98.7% were single, 66.3% graduated from Anatolian High School and 29.4% of them were in their third year of study. Also, 11.6% of the participants used medicines continuously, 16.2% used medicines frequently, the most frequent reason for using medicines (69%) was pain, 93.7% read the prospectus of the medicines they used, 70.6% took their medicines on time, 86.8% were careful about using their medicines before or after meals, 78.5% did not change doses of medicines themselves, 63% stopped using medicines when symptoms of disease were over, 62% did not always take medicines with prescription, and 97.3% used pain relievers most without a prescription. In addition, there were significant differences between the participants' gender and reading the prospectus before using medicines, between having a chronic disease and continuous and frequent use of medicines, and between alcohol consumption and frequent use of medicines ( $p < 0.05$ ).

**Conclusion:** The nursing students in our study were found to have inadequacies in some issues related to rational use of medicines (e.g. taking medicines with a prescription, using medicines on time and not changing medicine doses without physician's suggestions). In this context, it is advisable to develop guidance and counseling programs for the development of rational drug use behaviors of nursing students and to include this subject in detail in nursing undergraduate education course curricula.

**Keywords:** Medicines, nursing student, rational use of medicines

## EXTENDED ABSTRACT

**Introduction:** When used appropriately, medicines can prevent or eliminate factors that threaten human health/life. However, if not used properly, medicines can lead to serious damage to the organism, which can lead to threats to the wellbeing of the individual and the community, and even to life-threatening problems in some cases (Karakurt, Hacıhasanoğlu, Yıldırım & Sağlam, 2010; Kaya et al., 2015; Yılmaz, Güler, Güler & Kocataş, 2011). As defined by the World Health Organization, rational use of medicines requires that “patients receive medications appropriate to their clinical needs, in doses that meet their own individual requirements, for an adequate period of time, and at the lowest cost to them and their community” (World Health Organization, 1985). Therefore, rational use of medicines involves prevention of excessive and irrational use of drugs, thereby avoiding emotional and financial losses, and reducing adverse side effects and antimicrobial resistance related to medicines (Aydın & Gelal, 2012; Karakurt et al., 2010; Kaya et al., 2015; Osema et al., 2012). Nurses play a key role in the planning and evaluation of medicine use and in educating the individual and the family about the use, efficacy and side effects of medicines (Çelik, Alacadağ, Erduran, Erduran, & Berber-Kayar, 2010). Given the fact that nursing students are expected to serve as a member of the healthcare team in the future, it is important to examine their behavior first and to change their existing misinformation and inappropriate attitudes as the first step in this regard (Çelik, Alacadağ, Erduran, Erduran, & Berber-Kayar, 2010).

**Aim:** This study was planned and conducted to determine nursing students’ rational use of medicines.

**Method:** The population of this descriptive study was composed of 1177 students who were studying at a faculty of nursing in Istanbul. The study sample, on the other hand, consisted of 303 students who were selected from the population by the “stratified random sampling” method, a probabilistic sampling method. The sample size was calculated using the Minitab software. The number of students who were targeted to be included in the sample and the number of those students selected from each stratum was determined. The selection of the students from the sample group was performed using simple random sampling method by accessing the class lists. Prior to the start of the research, written permission was obtained from the Ethics Committee of Clinical Investigations of Istanbul University Cerrahpaşa Faculty of Medicine and the nursing faculty where the research would be conducted. Before the data collection process, informed written and verbal consent was obtained from the participants. Data were collected by face-to-face interview method with data collection form between February and March 2016. Finally, data were analyzed using percentage, median, Pearson’s Chi-Square test and Fisher’s exact test. The results were evaluated in a confidence interval of 95% and at a significance level of  $p < 0.05$ .

**Results:** It was found that the average age of the participating nursing students was  $20.25 \pm 1.71$ , 85.5% of the participants were female, 98.7% were single, 66.3% graduated from Anatolian High School and 29.4% of them were in their third year of study. Also, 11.6% of the participants used medicines continuously, 16.2% used medicines frequently, the most frequent reason for using medicines (69%) was pain, 93.7% read the prospectus of the medicines they used, 70.6% took their medicines on time, 86.8% were careful about using their medicines before or after meals, 78.5% did not change doses of medicines themselves, 63% stopped using medicines when symptoms of disease were over, 62% did not always take medicines with prescription, and 97.3% used pain relievers most without a prescription. In addition, there were

significant differences between having a chronic disease and continuous and frequent use of medicines, and between alcohol consumption and frequent use of medicines ( $p < 0.05$ ). It was found that the women's rate of reading the prospectus before using medicines was higher than the men and the difference between them was significant, those who did not have a chronic disease used medicines continuously or frequently at higher rates than those who had a chronic disease, and those who did not consume alcohol used medicines frequently at higher rates than those who consumed alcohol and the difference between them was significant ( $p < 0.05$ ).

**Conclusion:** The nursing students in our study were found to have inadequacies in some issues related to rational use of medicines (e.g. taking medicines with a prescription, using medicines on time, stopping medicines on time and not changing medicine doses without physician's suggestions). In this context, it is advisable to develop guidance and counseling programs for the development of rational drug use behaviors of nursing students and to include this subject in detail in nursing undergraduate education course curricula.

## GİRİŞ

İlaçlar, canlı organizmalar tarafından alındığında beden işlevlerinin yapısında değişiklik yaparak, hastalıkların önlenmesi, tanınması, tedavisi, semptomların ortadan kaldırılması, cerrahi girişimlerin kolaylaştırılması amacıyla kullanılan/uygulanan ve genellikle bir ya da birden fazla madde ile formüle edilmiş etken maddelerdir. İlaçlar uygun şekilde kullanıldığında insan sağlığını ve yaşamı tehdit eden faktörleri engelleyebilir ya da yok edebilir. Ancak, gerektiği gibi kullanılmadıklarında ise, insan ve toplum sağlığını tehdit etmeye kadar varabilecek organizmada ciddi hasarlar bırakabilen, hatta bazı durumlarda yaşamı sonlandırabilen maddeler olması nedeniyle de üzerinde önemle durulması gereken bir konudur (Karakurt, Hacıhasanoğlu, Yıldırım ve Sağlam, 2010; Kaya ve ark., 2015; Yılmaz, Güler, Güler ve Kocataş, 2011).

Akılcı ilaç kullanımı, hastaya doğru tanının koyulması, tedavi amaçlarının belirlenmesi, etkinliği kanıtlanmış tedavinin seçilmesi, uygun bir reçete yazılması, hastaya anlaşılır bilgiler vererek tedaviye başlanması, tedavinin sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesini kapsayan sistematik bir yaklaşımı gerektirir (İskit, 2006). Dünya Sağlık Örgütü akılcı ilaç kullanımını; "Bireyin klinik bulgularına ve bireysel özelliklerine göre uygun ilacı, uygun süre ve dozda, en düşük maliyetle ve kolayca sağlayabilme" olarak tanımlamıştır (World Health Organization, 1985). Gelişmiş ülkelerde akılcı ilaç kullanımı farklı süreçlerle uygulanıyor olsa da temelde aynı amaca yöneliktir. Akılcı ilaç kullanımı uygulaması, özellikle antibiyotikler başta olmak üzere, aşırı ve yanlış ilaç kullanımının önlenmesi, bu yolla manevi ve maddi kayıpların önüne geçilmesi, ilaçlara bağlı yan etkilerin ve antimikrobiyal direncin azaltılmasını içerir (Aydın ve Gelal, 2012; Karakurt ve ark., 2010; Kaya ve ark., 2015).

Ülkemizde halk sağlığı alanında yaşanan sorunlar, bu alanda verilen eğitimlerin sonucunu olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, toplumun eğitim seviyesinin düşük olması, sosyo-kültürel, ekonomik, yönetsel ve düzenleyici mekanizmalardan kaynaklanan aksaklıklar gibi farklı nedenlerle de akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılmasında engeller söz konusudur. Bu nedenlerin birçoğu birbirini etkilemekte ve sorunu daha da karmaşık hale getirmektedir (İptes ve Khorshid, 2004; Karakurt ve ark., 2010; Kaya ve ark., 2015; Yılmaz ve ark., 2011). Konu ile ilgili aile ve toplum sağlığı merkezlerinde yapılan çalışmalarda (Dağtekin ve ark., 2018; Hatipoğlu ve Özyurt, 2016; İlhan, Aydemir, Çakır ve Aycan, 2014; Şendir, Çelik, Güzel ve Büyükyılmaz, 2015) örneklem grubuna dahil edilen bireylerin akılcı ilaç kullanma davranışlarına ilişkin yetersizliklerinin olduğunu belirlemiştir.

Reçetesiz ilaç kullanımının, hastalıklara ilişkin bazı semptomları gizleyerek tanılanmayı engelleme ya da geciktirme gibi birçok olumsuz getirisi vardır. İlaçların uygun olmayan miktarlarda ve sıklıkta kullanılması ilaca bağlı istenmeyen etkileri de beraberinde getirmektedir. İlaçlar, hafif bir yan etkiden, yaşamı sonlandıran bir zehirlenmeye kadar gidebilen olaylara neden olabileceğinden, dikkatsizce ve reçetesiz olarak kullanılmamalıdır (Aydın ve Gelal, 2012; Karakurt ve ark., 2010; Kaya ve ark., 2015).

Üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmalarda, öğrencilerin ilaç kullandıkları ve farklı oranlarda da olsa reçetesiz ilaç kullanımının göz ardı edilemeyecek düzeyde olduğu bulunmuştur (İptes ve Khorshid, 2004; Karakurt ve ark., 2010; Kaya ve ark., 2015). Bu bağlamda reçetesiz ilaç kullanma üzerinde önemle durulması ve engellenmesi gereken bir sorundur. Hemşireler, ilaç kullanımının planlanması ve değerlendirilmesinde; bireyin ve ailenin ilaç kullanımı, etki ve yan etkileri konusun-

da eğitiminde önemli bir role sahiptir. Aynı zamanda güvenli ve doğru ilaç kullanımını sağlamak, hemşirelerin önemli sorumluluklarından. Hemşirelik öğrencilerinin gelecek yıllarda sağlık ekibinin bir üyesi olarak görev alacağı düşünöldüğünde, öncelikle onlardaki davranışları incelemek ve var olan yanlış bilgi ve tutumlarını değiştirmek, bu konuda yapılabilecek ilk adım olarak önem taşımaktadır (Çelik, Alacadağ, Erduran, Erduran ve Berber-Kayar, 2010). Bu görüşten yola çıkarak araştırma, hemşirelik bölümü öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma durumunu belirlemek amacıyla planlandı ve uygulandı.

### Araştırma Soruları

- 1-Hemşirelik öğrencilerinin ilaç kullanma sıklığı nedir?
- 2-Hemşirelik öğrencilerinin ilaç kullanma nedenleri nedir?
- 3-Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma durumu nedir?
- 4-Hemşirelik öğrencilerinin tanıtıcı özelliklerine göre akılcı ilaç kullanma durumları nedir?

## YÖNTEM

### Araştırmanın Tipi

Araştırma, tanımlayıcı olarak planlandı ve uygulandı.

### Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma, İstanbul'da bulunan bir hemşirelik fakölteinde şubat-Mart 2016 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Araştırmanın evrenini, hemşirelik fakölteinde öğrenim gören 1177 öğrenci oluşturdu. Araştırmanın örneklemini hesaplarken, "evren sayısı bilinen durumlarda örnekleme büyüklüğü hesaplama yöntemi" kullanıldı. Minitap programında yapılan analiz sonucu 1177 öğrencinin oluşturduğu bir evreni %95 güven aralığında temsil eden bir araştır-

ma için 290 bireylik bir örnekleme ulaşılması gerektiği belirlendi. Veri kaybı olabileceği göz önüne alınarak araştırma, olasılıklı örnekleme yöntemlerinden "tabakalı rastgele örnekleme" yöntemi ile seçilen 303 öğrenci ile tamamlandı.

### Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacılar tarafından ilgili literatür doğrultusunda (Aydın ve Gelal, 2012; Çelik ve ark., 2010; Demirci ve şimşek, 2012; Güngörmüş, 2001; İptes ve Khorshid, 2004; Karakurt ve ark., 2010; Kaya ve ark., 2015; Yılmaz ve ark., 2011) geliştirilen, 3 bölümden ve 31 sorudan oluşan *veri toplama formu* ile yüz yüze görüşme yöntemi ile toplandı.

*Birinci bölümde* öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine (yaş, cinsiyet, medeni durumu, yaşadıkları yer, anne ve babalarının eğitim düzeyi, anne ve babalarının meslekleri, yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri coğrafî bölge, mezun oldukları lise, sağlık güvencelerinin varlığı, ekonomik durumları, sigara ve alkol kullanma durumları ve kronik hastalıklarının varlığı) ilişkin soruların yer aldığı, toplam 15 soru yer almaktadır.

*İkinci bölüm* olan "akılcı ilaç kullanma durumunu belirlemeye ilişkin sorular" kapsamında; öğrencilerin son bir ay içinde ilaç kullanma durumu, sürekli kullandıkları ilacın varlığı, sıklıkla ilaç kullanma durumu, sıklıkla kullandıkları ilacın adını bilme durumu, sıklıkla kullandıkları ilacın türü, ilaç kullanma nedenleri, ilaç kullandıklarında ilacın prospektüsünü okuma durumu, kullandıkları ilacı zamanında alma durumu, ilaçları zamanında almama nedenleri, ilaç kullanırken nelere dikkat ettikleri, kullandıkları ilacın dozunda kendi kendilerine değişiklik yapma durumu ve ilacı bırakma zamanlarını sorgulayan 12 soru yer almaktadır.

*Üçüncü bölüm* ise öğrencilerin "reçetesiz ilaç kullanma durumları"na ilişkin verilerin elde edilebileceği toplam 4 sorudan oluşmaktadır.

### Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi IBM SPSS 21.0 (IBM Statistical Package for Social Science Corp.; Armonk, NY, ABD) paket programı ile yapıldı. Verilerin analizinde, frekans, ortalama, Pearson Ki-Kare ve Fisher's Exact testi kullanıldı. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, anlamlılık  $p < 0.05$  düzeyinde değerlendirildi.

### Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan ve araştırmanın yapılacağı hemşirelik fakültesinden yazılı izin alındı. Veri toplama öncesinde bilgilendirme ile öğrencilerin, araştırmaya katılmak istediklerine ilişkin, sözlü ve yazılı izinleri alındı.

## BULGULAR

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin yaş ortalamalarının  $20.25 \pm 1.71$ , %85.5'inin kadın, %98.7'sinin bekar, %66.3'ünün Anadolu Lisesi mezunu olduğu saptandı. Örnekleme oluşturan öğrencilerin annelerinin %53.1'inin ilkökul mezunu ve %82.5'inin ev hanımı, babalarının %38.3'ünün ilkökul mezunu ve %30.7'sinin serbest meslek sahibi olduğu belirlendi. Aynı zamanda, öğrencilerin %51.5'inin ailesi ile birlikte yaşadığı, %65.3'ünün yaşamlarının büyük çoğunluğunu Marmara Bölgesi'nde geçirdiği, %89.8'inin sağlık güvencesinin olduğu, %75.9'unun "gelirinin giderini karşıladığını" ifade ettiği, %93.4'ünün sigara ve %87.8'inin alkol kullanmadığı, %90.8'inin kronik hastalığının olmadığı belirlendi (Tablo 1).

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %58.1'inin son bir ay içerisinde ilaç kullandığı, %11.6'sının sürekli ve %16.2'sinin sıklıkla ilaç kullandığını ifade ettiği saptandı. Sıklıkla ilaç kullandığını ifade eden öğrencilerin %89.8'nin sık kullandıkları ilaç/ilaçların adla-

rını bildiğini ve %61.2'sinin sık kullandığı ilaç türünün ağrı kesici olduğunu ifade ettiği belirlendi. Hemşirelik öğrencilerine, "ilaç kullanma neden/nedenleri" sorulduğunda, %69'unun "ağrı" yanıtını verdiği saptandı. Örnekleme grubuna, akılcı ilaç kullanımına ilişkin sorular sorulduğunda; %93.7'sinin kullandığı ilacın prospektüsünü okuduğu, %70.6'sının ilaçları zamanında aldığı, ilaçları zamanında almadığını ifade eden öğrencilerin %60'ünün "unutganlığı" neden olarak gösterdiği, %86.8'inin ilaç kullanırken açlık tokluk durumuna dikkat ettiği, %78.5'inin ilaç dozunda kendilerinin değişiklik yapmadığı, %63'ünün hastalık semptomları bittiğinde ilacı kullanmayı bıraktığı, %62'sinin ilaçları her zaman reçete ile almadığı, reçetesiz ilaç kullananların %84'ünün baş ağrısı varlığında reçetesiz ilaç kullandığı, %97.3'ünün en fazla reçetesiz olarak ağrı kesici kullandığı, %89.4'ünün daha önceden kullandığı ilaç olması nedeniyle reçetesiz ilaç kullandığı saptandı (Tablo 2).

Öğrencilerin kronik hastalık varlığına göre sürekli ve sık ilaç kullanma; alkol kullanma alışkanlıklarına göre sık ilaç kullanma durumları arasında anlamlı fark olduğu belirlendi ( $p < 0.05$ ) (Tablo 3).

Kadınların erkeklere göre ilaç kullanmadan önce prospektüsü okuma oranının fazla ve aralarındaki farkın anlamlı olduğu, kronik hastalığı olanların olmayanlara göre daha fazla oranda sürekli ya da sık ilaç kullandığı, alkol kullanmayanların kullananlara oranla daha fazla oranda sık ilaç kullandığı ve aralarındaki farkın anlamlı olduğu belirlendi ( $p < 0.05$ ) (Tablo 3).

## TARTIŞMA

Son yıllarda, ilaç kullanım oranları artmakta ve ilaç kullanımlarının kontrolsüz ve bilinçsiz yapıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda, gelecekte sağlık bakım hizmetlerinde yer alacak olan lisans eğitimi gören hemşirelik öğrencilerinin,



**Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bulguların dağılımı**

	n	%		n	%
Yaş Ort±SS (Min-Maks)	20.25±1.71	(17-33)	İşçi	80	26.4
<b>Cinsiyet</b>			Memur	26	8.6
Kadın	259	85.5	Serbest Meslek	93	30.7
Erkek	44	14.5	Emekli	90	29.7
<b>Medeni durum</b>			Şu an yaşadığı yer		
Evli	4	1.3	Aile ile birlikte	156	51.5
Bekar	299	98.7	Özel yurt	28	9.2
<b>Mezun olduğu lise</b>			Devlet yurdu	66	21.8
Sağlık Meslek Lisesi/Koleji	7	2.3	Akraba yanı	18	5.9
Anadolu Lisesi	201	66.3	Tek başına evde	4	1.3
Fen Lisesi	5	1.7	Arkadaşlarıyla evde	31	10.2
Düz Lise	78	25.7	<b>Yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri Türkiye coğrafi bölgesi</b>		
Meslek Lisesi (Sağlık Meslek Lisesi Hariç)	12	4.0	Marmara Bölgesi	198	65.3
<b>Annenin eğitim durumu</b>			Ege Bölgesi	16	5.3
Okur Yazar Değil	24	7.9	Akdeniz Bölgesi	27	8.9
Okur Yazar	17	5.6	Karadeniz Bölgesi	29	9.6
İlkokul Mezunu	161	53.1	İç Anadolu Bölgesi	5	1.7
Ortaokul Mezunu	36	11.9	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	22	7.3
Lise Mezunu	56	18.5	Doğu Anadolu Bölgesi	6	2.0
Üniversite ve Üzeri	9	3.0	<b>Sağlık güvencesi varlığı</b>		
<b>Annenin mesleği</b>			Var	272	89.8
Ev Hanımı	250	82.5	Yok	31	10.2
Memur	3	1.0	<b>Ekonomik durumu</b>		
İşçi	30	9.9	Gelirim giderlerimi karşılıyor	230	75.9
Emekli	9	3.0	Gelirim giderlerimi karşılamıyor	73	24.1
Serbest Meslek	11	3.6	<b>Sigara kullanma durumu</b>		
<b>Babanın eğitim düzeyi</b>			Evet	20	6.6
Okur yazar değil	5	1.7	Hayır	283	93.4
Okur yazar	6	2.0	<b>Alkol kullanma durumu</b>		
İlkokul mezunu	116	38.3	Evet	37	12.2
Ortaokul mezunu	57	18.8	Hayır	266	87.8
Lise mezunu	83	27.4	<b>Kronik hastalık varlığı</b>		
Üniversite ve üzeri	36	11.9	Evet	28	9.2
<b>Babanın mesleği</b>			Hayır	275	90.8
İşsiz	14	4.6			

Ort: ortalama; SS: standart sapma; Min: minimum; Maks: maksimum

**Tablo 2. Öğrencilerin akılcı ilaç kullanma davranışlarına ilişkin bulguların dağılımı**

Davranışlar	n	%	Davranışlar	n	%
<b>Son bir ay içinde ilaç kullanma durumu</b>			Saat aralıkları	220	72.6
Evet	176	58.1	İlaç dozu	201	66.3
Hayır	127	41.9	Alkol ile etkileşimi	44	14.5
<b>Sürekli ilaç kullanma durumu</b>			Besinlerle etkileşimi	93	30.7
Evet	35	11.6	Son kullanma tarihi	221	72.9
Hayır	268	88.4	<b>İlaç dozunda kendi kendine değişiklik yapma durumu</b>		
<b>Sık ilaç kullanma durumu</b>			Evet	65	21.5
Evet	49	16.2	Hayır	238	78.5
Hayır	253	83.8	<b>İlacı kullanmayı bırakma zamanı*</b>		
<b>Sık kullanılan ilaç/ilaçların adını bilme durumu (n=49)</b>			Hastalık semptomları bittiğinde	191	63.0
Evet	44	89.8	Tedavi dozu tamamlandığında	143	47.2
Hayır	5	10.2	Hekim önerisine göre	141	46.5
<b>Sık kullanılan ilaç/ilaçların türü* (n=49)</b>			İlacın yan etkisi oluştuğunda	97	32.0
Ağrı kesici	30	61.2	Başka bir rahatsızlık oluştuğunda	31	10.2
Antibiyotik	5	10.2	unuttuğunda	48	15.8
Sakinleştirici	3	6.1	Fazla ilaç almak istemediğinde	56	18.5
Vitamin	3	6.1	Kısa sürede iyileşme olmadığında	17	5.6
Mide koruyucu	13	26.5	<b>İlaçları her zaman reçete ile alma durumu</b>		
Hormon ilacı	3	6.1	Evet	115	38.0
Antialerjik	5	10.2	Hayır	188	62.0
<b>İlaç kullanma neden/nedenleri*</b>			<b>Reçetesiz ilaç kullanılan durumlar* (n=188)</b>		
Kronik hastalık	26	8.6	Baş ağrısı	158	84.0
Ağrı	209	69.0	Nezle/grip	129	68.6
Soğuk algınlığı	138	45.5	Menstruasyon ağrısı	87	46.3
Stres	13	4.3	Mide Yanması/yakımları	30	16.0
Mideye ilişkin sorunlar	35	11.6	Stres	11	5.9
Cilt sorunları	7	2.3	<b>Reçetesiz olarak kullanılan ilaçlar* (n=188)</b>		
Anemi	3	1.0	Ağrı kesici	183	97.3
Alerji	2	0.7	Antibiyotik	30	16.0
<b>Kullanılan ilacın prospektüsünü okuma durumu</b>			Vitamin vb.	50	26.6
Evet	284	93.7	Sakinleştirici	5	2.7
Hayır	19	6.3	Mide koruyucu	25	13.3
<b>İlaç/ilaçları zamanında alma durumu</b>			<b>Reçetesiz ilaç kullanma neden/nedenleri* (n=188)</b>		
Evet	258	85.1	Daha önceden kullanılan ilaç olması	168	89.4
Hayır	45	14.9	Hekime gitmeye zaman bulamama	71	37.8
<b>İlaç/ilaçları zamanında almama neden/nedenleri* (n=45)</b>			Hekim tarafından reçete edilecek ilacı Tahmin ediyor olma	73	38.8
Unutkanlık	27	60.0	Hekime gitmek için ekonomik olanakların Kısıtlı olması	5	2.7
Gereklilik hissettiğinde alma	12	26.7	Sosyal güvencemin olmaması	5	2.7
İlaç içmeyi sevmeme	6	13.3	Tavsiye edilmesi	21	11.2
İhmal etme	15	33.3			
<b>İlaç kullanımında dikkat edilen durumlar*</b>					
Açlık tokluk durumu	263	86.8			

\*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir



**Tablo 3. Öğrencilerin bazı tanıtıcı özellikleri ile akılcı ilaç kullanma durumlarının karşılaştırılması (n=303)**

	Sürekli ilaç kullanma, n (%)	Sık ilaç kullanma, n (%)	İlacı reçete ile alma, n (%)	İlaç kullanmadan önce prospektüsü okuma, n (%)	İlacı zamanında alma, n (%)	İlacın dozunda kendi kendine değişiklik yapma, n (%)
<b>Cinsiyet</b>						
Kadın	33 (10.9)	45 (1.3)	101 (33.3)	247 (81.5)	223 (73.6)	53 (17.5)
Erkek	2 (0.7)	4 (14.9)	14 (4.6)	37 (12.2)	35 (11.6)	12 (4.0)
	p=0.116 <sup>a</sup>	p=0.168 <sup>a</sup>	p=0.364 <sup>a</sup>	p=0.004 <sup>a</sup>	p=0.258 <sup>a</sup>	p=0.309 <sup>a</sup>
<b>Mezun olunan lise</b>						
Sağlık Meslek Lisesi/Koleji	1 (0.3)	2 (0.7)	2 (0.7)	7 (2.3)	5 (1.7)	1 (0.3)
Diğer	34 (11.2)	47 (15.5)	113 (37.3)	277 (91.4)	253 (83.5)	64 (21.1)
	p=0.58 <sup>b</sup>	p=0.316 <sup>b</sup>	p=0.713 <sup>b</sup>	p=0.633 <sup>b</sup>	p=0.279 <sup>b</sup>	p=0.536 <sup>b</sup>
<b>Sağlık güvencesi varlığı</b>						
Evet	32 (10.6)	46 (15.2)	105 (34.7)	253 (83.5)	235 (77.6)	55 (18.2)
Hayır	3 (1.0)	3 (1.0)	10 (3.3)	31 (10.2)	23 (7.6)	10 (3.3)
	p=0.506 <sup>b</sup>	p=0.3 <sup>a</sup>	p=0.490 <sup>a</sup>	p=0.256 <sup>b</sup>	p=0.104 <sup>b</sup>	p=0.122 <sup>b</sup>
<b>Ekonomik durumu</b>						
Geliri giderini karşılıyor	25 (8.3)	35 (11.6)	91 (30.0)	215 (71.0)	201 (66.3)	45 (14.9)
Geliri giderini karşılamıyor	10 (3.3)	14 (4.6)	24 (7.9)	69 (22.8)	57 (18.8)	20 (6.6)
	p=0.510 <sup>a</sup>	p=0.423 <sup>a</sup>	p=0.305 <sup>a</sup>	p=0.5 <sup>b</sup>	p=0.051 <sup>a</sup>	p=0.156 <sup>a</sup>
<b>Sigara kullanma durumu</b>						
Evet	5 (1.7)	6 (2.2)	9 (3.0)	19 (6.3)	16 (5.3)	6 (2.0)
Hayır	30 (9.9)	43 (14.2)	106 (35.0)	265 (87.5)	242 (79.9)	59 (19.5)
	p=0.66 <sup>b</sup>	p=0.109 <sup>b</sup>	p=0.502	p=0.638 <sup>b</sup>	p=0.514 <sup>b</sup>	p=0.396 <sup>b</sup>
<b>Alkol kullanma durumu</b>						
Evet	7 (2.3)	11 (3.6)	11 (3.6)	32 (10.6)	28 (9.2)	9 (3.0)
Hayır	28 (9.2)	38 (12.5)	104 (34.3)	252 (83.2)	230 (75.4)	56 (18.5)
	p=0.165 <sup>b</sup>	p=0.017 <sup>a</sup>	p=0.271 <sup>a</sup>	p=0.066 <sup>b</sup>	p=0.084 <sup>a</sup>	p=0.650 <sup>a</sup>
<b>Kronik hastalık varlığı</b>						
Evet	12 (4.0)	13 (4.3)	13 (4.3)	27 (8.9)	23 (7.6)	7 (2.3)
Hayır	23 (7.6)	36 (11.9)	102 (33.7)	257 (84.8)	235 (77.6)	58 (19.1)
	p=0.00 <sup>b</sup>	p=0.00 <sup>b</sup>	p=0.332 <sup>a</sup>	p=0.458 <sup>b</sup>	p=0.584 <sup>b</sup>	p=0.631 <sup>a</sup>

<sup>a</sup>Pearson Ki-Kare Testi, <sup>b</sup>Fisher's Exact Test

akılcı ilaç kullanma durumlarını saptamak amacıyla yapılan bu çalışmada, örnekleme dahil edilen öğrencilerin akılcı ilaç kullanma durumlarına ilişkin sonuçlara ve bazı sosyo-demografik özelliklere göre dağılımına yer verildi.

Bu araştırmada hemşirelik öğrencilerinin yarısından fazlasının (%58.1) son bir ay içinde ilaç kullandığı saptandı. Karakurt ve ark.'nın (2010) üniversite öğrencilerinde ilaç kullanımını incelemek amacıyla yaptığı çalışmada

öğrencilerin %50.5'inin, İpteş ve Khorshid'in (2004) çalışmasında %51.6'sının, Yılmaz, Yılmaz, Karaca, Uçar ve Yüce'nin (2008) çalışmasında %26'sının, Gama, Correia ve Lunet'in (2009) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada %67.4'ünün, Kaya ve ark.'nın (2015) çalışmasında %49.4'ünün son bir ay içinde ilaç kullandığı belirlenmiştir. Konu ile ilgili yapılan araştırma bulgularını destekleyen araştırma sonuçlarına göre, lisans eğitimi sonrası sağlık bakım sisteminde profesyonel rol alacak olan hemşirelik öğrencileri arasında ilaç kullanımının yaygın olduğu ve akılcı ilaç kullanımı konusunda eğitim gereksinimlerinin olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada örneklem grubunun en sık ağrı ve soğuk algınlığı nedeniyle ilaç kullandığı belirlendi. Karakurt ve ark.'nın (2010) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin %66.8'inin baş ağrısı, Kaya ve ark.'nın (2015) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin 82.7'si ağrı, %63.4'ü soğuk algınlığı nedeniyle sık ilaç kullandığı saptanmıştır. Benzer şekilde İpteş ve Khorshid'in (2004) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada örneklem grubunun %45'inin en çok ilaç kullanma nedeninin baş ağrısı olduğu belirlenmiştir. Gama ve ark.'nın (2009) çalışmasında da öğrencilerin en çok analjezik ve antibiyotik kullandıkları saptanmıştır. Ağrı her cinsiyetten ve yaş grubundan bireyleri etkileyen evrensel bir deneyimdir. Ağrıya neden olabilecek faktörlerin çokluğu, birçok hastalığın önemli bir semptomu olması ve her insanın yaşamının farklı dönemlerinde ağrı deneyimleyebileceği düşünüldüğünde, diğer çalışma bulgularına benzer bu araştırma bulgusunda da en sık ilaç kullanma nedeninin ağrı olması, beklenen bir sonuç olarak kabul edilebilir.

Akılcı ilaç kullanma davranışını geliştirmek amacıyla ilaç prospektüsü okunarak ilaca ilişkin bilgi düzeyi artırılabilir (Kaya ve ark., 2015; Özdemir, 2012). Bu çalışmada hemşirelik

öğrencilerinin büyük çoğunluğunun ilaç kullanmadan önce prospektüsü okuduğu belirlendi. Karakurt ve ark.'nın (2010) yaptığı çalışmada örneklem grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin %83.6'sının, Kaya ve ark.'nın (2015) çalışmasında üniversite öğrencilerinin %90.6'sının, Pirinçci ve Bozan'ın ise (2016) hemşirelerle yaptığı çalışmada, hemşirelerin %84.4'ünün ilaçları kullanmadan önce prospektüsü okudukları saptanmıştır. İlaç kullanımından önce prospektüsü okuma oranının yüksek çıkması, hemşirelik öğrencilerinde akılcı ilaç kullanma davranışı gelişimi açısından olumlu yönde kayda değer olduğu söylenebilir. Ayrıca, hemşirelik eğitimi süresince gerek teorik gerekse klinik uygulamalarda üniversitenin ilk senesinden itibaren hasta güvenliği konusu içinde ilaç uygulamaları önemle üzerinde durulan bir konu olduğundan, öğrencilerin de kendi yaşamlarında bu konuya ilgi ve dikkatlerinin bir sonucu olabilir.

Uygulanan ilaç tedavisinin olumlu sonuçlanabilmesi için, ilaçların doğru zaman aralıklarında, hekimin belirttiği dozda ve biçimde alınması, hekimin belirttiği süre kadar kullanıma devam edilmesi önemlidir (Kaya ve ark., 2015; Pirinçci ve Bozan, 2016; Yılmaz ve ark., 2008). Bu çalışmada örneklem grubunun %14.9'unun ilacı zamanında almadığı, ilacı zamanında almayanların neden olarak "unutganlığı" gösterdiği, %21.5'inin ilaç dozunda kendi kendilerine değişiklik yaptığı, %63'ünün hastalık semptomları bittiğinde kullanmayı bıraktığı belirlendi. Yapıcı, Balıkçı ve Uğur'un (2011) birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvuran hastaların ilaç kullanımı konusunda tutum ve davranışlarını incelediği çalışmada, örneklem grubunun %43.7'sinin ilacı önerilen süreden önce kullanmayı bıraktığı, önerilen süreden önce bırakanlara bu durumun nedeni sorulduğunda %29'unun iyileşme yanıtını verdiği belirlenmiştir. Aynı çalışmada örneklem grubunun %90.3'ünün hekimin önerdiği ilaç

dozunu değiştirmediği saptanmıştır. şahingöz ve Balcı'nın (2013) yaptığı çalışmada hemşirelerin %53'ünün hastalık belirtileri geçtiği zaman ilaç kullanmayı bıraktığı belirlenmiştir. Kaya ve ark.'nın (2015) alışmasında örneklem grubunun %18.2'sinin ilacı zamanında almadığı, zamanında almayanların %52'sinin ilacı zamanında almama nedeninin unutmada olduğu, %78.5'inin ilaç dozunda değişiklik yapmadığı, %62.2'sinin hastalık semptomları bittiğinde ilacı kullanmayı bıraktığı saptanmıştır. Yılmaz ve ark.'nın (2011) alışmasında da Kaya ve ark.'nın (2015) alışmasına benzer sonuçlar bulunmuştur. Pirinçci ve Bozan'nın (2016) hemşirelerle yaptığı çalışmada örneklem grubunun %7.2'sinin ilacı eczaneden zamanında almadığı, %3.7'sinin ilaçlarını önerilen dozlarda almadığı, %23.1'inin kullandıkları ilacı hastalık semptomları bittiğinde bıraktığı saptanmıştır. Farklı oranlarda olsa da diğer çalışma bulgularına (Kaya ve ark., 2015; Pirinçci ve Bozan, 2016; şahingöz ve Balcı, 2013; Yapıcı ve ark., 2011; Yılmaz ve ark., 2011) benzer bu araştırma sonucuna göre, ilacı zamanında almama, ilaç dozunda hekim önerisi dışında değişiklik yapma, oranları düşük olsa da (%14.9) özellikle antibiyotik gibi bazı ilaçların kullanımında, önerilen dozun, ilaç alımı için önerilen zaman aralığının ve ilacın kullanımı için önerilen sürenin hekim istemi dışında değiştirilmesi hastalığın tekrarı ve ilaç direncinin oluşumuyla sonuçlanabilmesi, ayrıca tedavi sürecinde önerilen dozun tamamının bitirilmemesiyle birlikte evlerde artık kullanılmayan ilaç sayısını artırması açısından kayda değer bulundu.

Bu araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%86.8) ilaç kullanırken açlık tokluk durumuna dikkat ettiği saptandı. Kaya ve ark.'nın (2015) alışmasında örneklem grubunun büyük çoğunluğunun (%84.8) ilaç kullanırken açlık tokluk durumuna dikkat ettiği, Yılmaz ve ark.'nın (2008) yaptığı çalışmada örneklem grubunun %57'sinin ilaçları hekimin reçete-

de belirttiği şekilde kullandığı belirlenmiştir. Araştırma bulguları Yılmaz ve ark.'nın (2008) alışma bulgularından daha olumlu olmakla birlikte Kaya ve ark.'nın (2015) alışma bulgularına paraleldir. Bu araştırma ve diğer çalışma bulgularında olumlu sonucun elde edilmesinde ilaçların kullanımında, ilacın kullanım sıklığı ve dozu kadar açlık tokluk durumu hakkında bilgi, gerek hekim gerekse ilacın alınması sırasında eczacılar tarafından üzerinde durulan bir konu olmasının yanı sıra eğitim süresinde gerek teorik gerek uygulamalardan da edinilen bilgilerin doğal bir sonuç olarak etkili olduğunu düşündürmektedir. Düşük oranda da olsa araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinden bu konuya dikkat etmeyenlerin olması, bilgi eksikliğinin var olduğunu göstermektedir.

Tüm dünyada ve ülkemizde bilinçsiz ve reçetesiz ilaç kullanımı ciddi bir sorundur. Ekonomi ve teknoloji alanında ilerlemiş ve toplum sağlığı alanında çalışmaları yoğunlaşmış olan Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde dahi reçetesiz ilaç kullanımıyla ilgili sorunların mevcut olduğu bilinmektedir. Ülkemizde çok daha yaygın olan reçetesiz ilaç kullanımının, yüksek maliyete, gereksiz ilaç kullanımı ile ülke ekonomisine ağır yük getirme, ilaçlara karşı tolerans gelişimi, yan etkilerin görölmesi ve ilaç bağımlılığı gibi kötü sonuçları beraberinde getirdiği bilinmektedir (Pınar, 2012). İptes ve Khorshid'in (2004) alışmasında öğrencilerin %44.2'sinin, ilaçları reçetesiz kullandığı, Karakurt ve ark.'nın (2010) alışmasında örneklem grubunun %23.2'sinin son bir ay içerisinde reçetesiz ilaç kullandığı, Kaya ve ark.'nın (2015) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin %35.4'ünün ilaçları reçetesiz olarak kullandığı belirlenmiştir. Bu araştırmada da belirtilen çalışma bulgularına (İptes ve Khorshid 2004; Karakurt ve ark., 2010; Kaya ve ark. 2015) benzer olarak hemşirelik öğrencilerinin %38'inin ilaçları reçetesiz olarak kullandığı saptandı. Literatür bilgisi ve diğer

çalışma bulgularına paralel olan araştırma bulgusu, toplumun eğitim almakta olan genç nüfusunun da bu konuda farkındalığının artırılmasına gereksiniminin olduğunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin büyük çoğunluğunun (%97.3) ağrı kesicileri, %16'sının antibiyotikleri reçetesiz kullandığı belirlendi. Okumuro, Wakai ve Umenai'nin (2002) Vietnam'da yaptığı çalışmada örneklem grubunu oluşturan çocuklu kadınların çocukları için en fazla sırasıyla antibiyotik ve ağrı kesici sakladıkları ve kullandıkları, Saygun, Çakmak ve Ulu'nun (2006) sağlık ocağına başvuran hastalarla yaptığı çalışmada, örneklem grubunun %30,2'sinin muayene olmadan önce ağrı kesici kullandığı, Karakurt ve ark.'nın (2010) yaptığı çalışmada örneklem grubunun reçetesiz olarak %61.5'nin analjezik, %69.5'inin antibiyotik kullandığı, Auta, Omale Foluronsho, David ve Banvat'ın (2012) Nijerya'da sağlık profesyonelleriyle yaptığı çalışmada örneklem grubunun %31.4'ünün reçetesiz olarak en fazla ağrı kesici kullandığı, Şahingöz ve Balcı'nın (2013) çalışmasında hemşirelerin %92'sinin ağrı kesicileri, %16.1'inin antibiyotikleri kullanmak için hekime başvurmaya gerek duymadığı saptanmıştır. Pirinçci ve Bozan'ın (2016) çalışmasında hemşirelerin %64.1'inin ağrı kesicileri, %36.3'ünün antibiyotikleri, hekime başvurmadan kullandığı belirlenmiştir. Diğer çalışma bulgularında verilen oranlardan daha yüksek oranda reçetesiz olarak ağrı kesici kullanıldığını gösteren araştırma sonuçları, ağrı kesici ilaçların reçetesiz satılması ve fiyatının pahalı olmaması nedeniyle kolay ulaşılabilir olmasının yanı sıra hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri sırasında ilaç bilgisi yanında ilaçların gelişigüzel kullanılmasının olası sakıncaları/ zararları konusunda yeterince bilgilendirilmedikleri, ilaçların kullanımlarını bilmeyi bir yarar olarak görüp kendi kendilerini tedavi etme yolunu seçtikleri şeklinde yorumlanabilir.

Ancak, ağrıya neden olan sorunu gizlemesi ve özellikle karaciğer başta olmak üzere tüm organ sistemleri üzerindeki olumsuz etkileri de göz önüne alındığında, reçetesiz olarak analjezik kullanımının bu kadar yaygın olması, hemşirelik öğrencilerinin bu konuda eğitim gereksinimlerini ortaya koyması açısından sonuçlar kayda değer bulundu. Okumuro ve ark. (2002), Saygun ve ark.'nın (2006) çalışma bulgularından da az oranda, Şahingöz ve Balcı'nın (2013) çalışma bulgusu ile birebir olan araştırma bulgusuna göre reçetesiz antibiyotik kullanımının çalışma yıllarına göre giderek azalan oranda olması sevindirici bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Son yıllarda yasalarda reçetesiz ilaç alımının engellenmesi ile ilgili düzenlemeler ve toplumu bu konuda bilinçlendirmeye yönelik yapılan kamu spotu kapsamındaki bilgilendirmelerin olumlu yönde etkisi olduğunu düşündürmektedir.

Bu çalışmada reçetesiz ilaç kullananlara nedeni sorulduğunda, %89.4'ünün daha önceden kullandığı ilaç olduğu, %38.8'inin reçete edilecek ilacı tahmin ettiği için reçetesiz ilaç kullandığı belirlendi. Yıldırım-Baş, Cankara ve Yeşilot'un (2013) tıp fakültesi öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin reçetesiz ilaç kullanım nedenleri sorgulandığında, %56.1'inin daha önceden kullandıkları ilacın tekrar iyileştireceğine inandıklarını ifade ettiği; Karakurt ve ark.'nın (2010) çalışmasında örneklem grubunun %64.1'inin, İpteş ve Khorshid'in (2004) çalışmasında %64.1'inin daha önce kullandığı bir ilaç olması nedeniyle reçetesiz ilaç kullandığı saptanmıştır. Araştırma bulguları diğer çalışma (İpteş ve Khorshid, 2004; Karakurt ve ark., 2010; Yıldırım-Baş ve ark., 2013) bulgularını desteklemektedir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, akılcı ilaç kullanımının cinsiyet, yaş, kronik hastalık varlığı gibi sosyo-demografik özelliklerden etkilendiği belirlenmiştir (Kaya ve ark., 2015; Osema ve Lamikara, 2012). Kaya ve ark.'nın

(2015) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre ilaç kullanma sıklığının fazla olduğu, reçetesiz ilaç kullandıkları, reçeteyi okudukları ancak ilaç dozunda kendilerinin değişiklik yaptığı bulunmuştur. Bu çalışmada, istatistiksel olarak anlamlılık olmasa da Kaya ve ark.'nın (2015) çalışma bulgusuna benzer olarak kadın öğrencilerin daha sık ve sürekli ilaç aldığı, ilaç dozunda değişiklik yaptığı ancak farklı olarak ilacı reçete ile aldıkları ve ilaçları zamanında aldıkları bulundu. Ayrıca, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre ilaç kullanmadan önce prospektüsü okuma oranının fazla, aralarındaki farkın anlamlı olduğu ve Karakurt ve ark.'nın (2010) çalışma bulgusunu desteklediği belirlendi. Diğer çalışma bulgularına akılcı ilaç kullanımının bazı özellikleri ile cinsiyet arasında benzer sonuçlar olmasına karşın bu çalışmada farklı olarak kadın öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı konusunda daha dikkatli olduğu söylenebilir. Kronik hastalığı olmayanların oranlarına göre daha fazla oranda sürekli ya da sık ilaç kullandığı ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi ( $p<0.05$ ). Kronik hastalıklar çoğunlukla tedavisi süreklilik gerektiren, birey ve ailenin uyumunun zor olduğu, yaşam biçiminde değişimlere yol açabilen hastalık grubudur (Akdemir, 2003; Gordon, Smith ve Dhillon, 2007; Gülseven ve Oğuz, 2010). Bu çalışmada literatürde bahsedilenin aksine, kronik hastalığı olan öğrencilerde sık ve sürekli ilaç kullanımının daha az oranda olması beklenmedik bir sonuç olup, çalışmada kronik hastalığı olan öğrencilerin oranının düşük olması, bazı kronik hastalıkların ilaç sürekliliği gerekmeden yaşam biçimi değişiklikleri ile kontrol edilebiliyor olması ya da literatürde (Akdemir, 2003; Gordon ve ark., 2007; Gülseven ve Oğuz, 2010) belirtildiği gibi tedaviye uyum sorununu düşündürebilir.

Alkol kullanımı bazı ilaçların etkisini artırabilirdiği ya da azaltabilirdiği; ilacın alkolün etkisini

artırabilirdiği ya da azaltabilirdiği; alkol ilaç etkileşimiyle zehirlenmelerin meydana gelebildiği literatürde belirtilmektedir (Çelik, 2007; Doğan ve Avcı, 2018). Alkol kullanmayanların kullananlara oranla daha fazla oranda sık ilaç kullandığı ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi ( $p<0.05$ ). Araştırma sonucu, alkol kullanan öğrencilerin ilaç-alkol etkileşimi nedeniyle ilaç kullanmaktan kaçındığı şeklinde yorumlanabilir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre, hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına ilişkin bazı konularda (ilacı reçete ile alma, ilaç kullanmayı bırakma zamanı, ilaçları zamanında alma, hekim önerisi dışında ilaç dozunda değişiklik yapmama) yetersizliklerinin olduğu saptandı. Bu bağlamda, hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma davranışlarını geliştirmeye yönelik rehberlik ve danışmanlık programlarının geliştirilmesi, hemşirelik lisans eğitimi ders müfredatlarında bu konuya detaylı olarak yer verilmesi, toplumun bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik yapılan projelerde öğrencilere de görev ve sorumluluk verilmesi, sözlü ve yazılı medya aracılığıyla toplumun bilinçlendirilmesine yönelik girişimlerin artırılması önerilebilir.

**Etik Komite Onayı:** Bu çalışma için etik komite onayı İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden alınmıştır (Sayı:83045809/604.01/02-88515, Tarih: 01.03.2016)

**Hasta Onamı:** Yazılı onam bu çalışmaya katılan öğrencilerden alınmıştır.

**Hakem Değerlendirmesi:** Dış bağımsız.

**Yazar Katkıları:** Fikir – A.K.; Tasarım – A.K., T.A.; Denetleme – A.K., T.A.; Kaynaklar – A.K.; Malzemeler – A.K., T.A.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – A.K., M.N.A., E.K.; Analiz ve/veya Yorum – A.K.; Literatür Taraması – A.K., T.A.; Yazıyı Yazan – A.K., T.A.; Eleştirel İnceleme – A.K., T.A.; Diğer – A.K., T.A., M.N.A., E.K.

**Çıkar Çatışması:** Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

**Finansal Destek:** Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.



**Ethics Committee Approval:** Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of İstanbul University Cerrahpaşa School of Medicine (Date: 01.03.2016; Issue: 83045809/604.01/02-88515).

**Informed Consent:** Written informed consent was obtained from students who participated in this study.

**Peer-review:** Externally peer-reviewed.

**Author Contributions:** Concept – A.K.; Design – A.K., T.A.; Supervision – A.K., T.A.; Resources – A.K.; Materials – A.K., T.A.;

Data Collection and/or Processing – A.K., M.N.A., E.K.; Analysis and/or Interpretation – A.K.; Literature Search – A.K., T.A.; Writing Manuscript – A.K., T.A.; Critical Review – A.K., T.A.; Other – A.K., T.A., M.N.A., E.K.

**Conflict of Interest:** The authors have no conflicts of interest to declare.

**Financial Disclosure:** The authors declared that this study has received no financial support.

## Kaynaklar

- Akdemir, N. (2003). Kronik hastalıklar. Akdemir, N., Birol, L. (Eds.). İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı. Ekin Tıbbi Yayıncılık, İstanbul, 191-218.
- Auta, A., Omale, S., Folorunsho, T. J., David, S., & Banvat S. B. (2012). Medicine vendors: Self-medication practices and medicine knowledge. *N Am J Med Sci*, 4(1), 24-28. [CrossRef]
- Aydın, B. ve Gelal, A. (2012). Akılcı ilaç kullanımı: Yaygınlaştırılması ve tıp eğitiminin rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 26(1), 57-63.
- Çelik, S. (2007). Alkol-ilaç etkileşimleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences*, 3(31), 24-27.
- Çelik, S., Alacadağ, M., Erduran, Y., Erduran, F. ve Berber-Kayar, N. (2010). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin antibiyotik kullanma durumlarının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1124-1135.
- Demirci, A. ve Şimşek, I. (2012). Üniversite öğrencilerinin ilaç kullanımına yönelik tutumları. *E-Journal of New World Sciences Academy Nwsa: Vocational Education*, 7(4): 43-51.
- Dağtekin, G., Demirtaş, Z., Alaiye, M., Sağlan, R., Önsüz, M. F. ve Işıklı, B., et al. (2018). Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvuran erişkinlerin akılcı ilaç kullanım tutum ve davranışları. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 3(1), 12-23.
- Doğan, Ö. ve Avcı, A. (2018). Bitkilerle tedavi ve ilaç etkileşimleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Public Health-Special Topic*, 4(1), 49-54.
- Gama, H., Correia, S. & Lunet, N. (2009). Effect of questionnaire structure on recall of drug utilization in a population of university students. *BMC Medical Research Methodology*, 9(45), 1-9. [CrossRef]
- Gordon, K., Smith, F. & Dhillon, S. (2007). Effective chronic disease management: Patients' perspectives on medication-related problems. *Patient Education and Counseling*, 65(2007), 407-415. [CrossRef]
- Gülseven, B. ve Oğuz, S. (2010). Kronik durumlar. Karadokovan A., Eti-Aslan, F. (Eds.). Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım. Adana Nobel Kitabevi Yayın Dağıtım ve Pazarlama Ltd. Şti, Adana, 99-111.
- Güngörmüş, Z. B. (2001). *Reçetesiz ilaç kullanımı ile sağlık sorumluluğu arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Hatipoğlu, S. ve Özyurt, B. C. (2016). Manisa ilindeki bazı aile sağlığı merkezlerinde akılcı ilaç kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4), 1-4. [CrossRef]
- İlhan, M., Aydemir, Ö., Çakır, M. ve Aycan, S. (2014). Akılcı olmayan ilaç kullanım davranışları: Ankara'da üç ilçe örneği. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 12(3), 188-200. [CrossRef]
- İptes, S. ve Khorshid L. (2004). *Üniversite öğrencilerinin ilaç kullanım durumlarının incelenmesi*. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 20(1), 97-106.
- İskit, A. B. (2006). Akılcı ilaç kullanımı. *Sted*, 15(7), 4-5.
- Karakurt, P., Hacıhasanoğlu, R., Yıldırım, A. ve Sağlam, R. (2010). Üniversite öğrencilerinde ilaç kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(5), 505-12.
- Kaya, H., Turan, N., Keskin, Ö., Tencere, Z., Uzun, E., Demir, G., et al. (2015). Üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma davranışları. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 18(1), 35-42. [CrossRef]
- Okumura, J, Wakai, S, & Umenai, T. (2002). Drug utilization and self-medication in rural communities in Vietnam. *Soc Sci Med*, 54(12), 1875-1886. [CrossRef]
- Osema, K. P. & Lamikara, A. (2012). A study of prevalence of self medication practice among university students in Southwestern Nigeria. *Tropical Journal of Pharmaceutical Research*, 11(4), 683-689. [CrossRef]
- Özdemir, L. (2012). Yaşlılıkta ilaç uyumu ve ilaç uyumunu etkileyen faktörler. *Akad Geriatri*, 4(1), 18-22.
- Pınar, N. (2012). Ülkemizde ilaç harcamaları. *Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi*, 19(1), 59-65. [CrossRef]
- Pirinççi, E. ve Bozan, T. (2016). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin akılcı ilaç kullanım durumları. *Fırat Tıp Derg*, 21(3), 129-136.
- Saygun, M., Çakmak, A. ve Ulu, N. (2006). Kırıkkale ili merkez sağlık ocağında hastaların başvuru amaçları ve ilaç tüketim alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Sağlık ve Toplum*, 16(1), 47-53.
- Şahingöz, M. ve Balcı, E. (2013). Hemşirelerin akılcı ilaç kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(1), 57-64. [CrossRef]
- Şendir, M., Büyükyılmaz, F., Çelik, Z. ve Güzel, E. (2015). Aile sağlığı merkezlerine başvuran bireylerde akılcı ilaç kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi. *TAF preventive medicine bulletin*, 14(1), 15-22. [CrossRef]
- World Health Organization (WHO). (1985). Conference of experts on the rational use of drugs, Nairobi, Kenya, WHO/CONRAD/WP/RI, 25-9.
- Yapıcı, G., Balıkcı, S. ve Uğur, Ö. (2011). Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvuranların ilaç kullanımındaki tutum ve davranışları. *Dicle Tıp Dergisi*, 38(4), 458-465. [CrossRef]
- Yıldırım-Baş, F., Cankara, F. N. ve Yeşilot, Ş. (2013). Tıp fakültesi öğrencilerinde reçetesiz ilaç kullanımının değerlendirilmesi. *S. D. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 46-53.
- Yılmaz, E., Yılmaz, E., Karaca, F., Uçar, S. ve Yüce T. (2008). Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin ilaç kullanma durumlarının incelenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3(8), 69-83.
- Yılmaz, M., Güler, N., Güler, G. ve Kocataş, S (2011). Bir grup kadının ilaç kullanımı ile ilgili bazı davranışları: Akılcı mı? *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 33(3), 266-277.